

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Vilnius, 2000 m. gegužės 8 d.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Jarašiūno, Egidijaus Kūrio, Zigmo Levickio, Augustino Normanto, Vlado Pavilionio, Jono Prapiesčio, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko ir Teodoros Staugaitienės,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo atstovui – Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos, kuri 1999 m. spalio 12 d. nutartimi kreipėsi į Konstitucinį Teismą, pirmininkui teisėjui Kęstučiui Juciui,

suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniajam konsultantui dr. Gintarui Godai,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi, viešame Teismo posėdyje 2000 m. balandžio 6 d. išnagrinėjo bylą Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000 pagal šiuos prašymus:

Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 11 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 86 straipsnio 1 daliai ir 62 straipsnio 1 daliai;

Vilniaus apygardos teismo 1999 m. spalio 8 d. prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalims, 29 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai ir 118 straipsnio 1 daliai;

Vilniaus apygardos teismo 1999 m. spalio 21 d. prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalims, 29 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai ir 109 straipsnio 1 daliai;

Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 1999 m. lapkričio 10 d. prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 11 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai ir ar to paties įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 straipsniui;

Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 1999 m. lapkričio 16 d. prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai ir ar to paties įstatymo 11 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, taip pat ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalys neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai.

Šie prašymai Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 10 d. sprendimu sujungti į vieną bylą.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Seimas 1997 m. gegužės 22 d. priėmė Operatyvinės veiklos įstatymą (Žin., 1997, Nr. 50-1190; toliau – ir Įstatymas), kurio 2 straipsnio 12 dalyje nustatyta: „Nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis – sankcionuoti, nusikaltimo požymių turintys veiksmai, kuriais stengiamasi apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus.“

Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtinta:

„2. Jeigu yra šio įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje numatyti pagrindai ir operatyvinės veiklos subjektai yra gavę šio įstatymo 10 arba 11 straipsniuose numatytą sankciją, jie turi teisę: <...> 3) daryti nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį.“

Įstatymo 11 straipsnyje nustatyta:

„1. Nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas pagal operatyvinės veiklos subjekto motyvuotą teikimą. Teikime nurodoma:

1) pareigūno, pateikusio teikimą, pavardė ir pareigos;

2) faktai, pagrindžiantys reikalavimą panaudoti nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelį;

3) nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelio metu atliekamų konkrečių veiksmų ribos pagal imituojamą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnį;

4) žinios apie asmenį, kuris panaudos nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį;

5) siekiamas rezultatas, nurodant nusikalstamos veikos imituojančio elgesio modelio tarpinius ir galutinį tikslus;

6) numatomą nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio trukmę.

2. Operatyvinės veiklos subjekto parengtas nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelis sankcionuojamas vienerių metų laikotarpiui. Šiam laikotarpiui praėjus, jis gali būti pratęstas.“

2. Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtinta:

„Atlikdamas operatyvinius veiksmus, kvotos organo pareigūnas gali fotografuoti, filmuoti, daryti vaizdo ar garso įrašą apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą.

Apie techninių priemonių naudojimą fiksuojant rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą kvotos organo pareigūnas surašo protokolą, kuriame nurodo panaudotų techninių priemonių techninius duomenis, fiksuojamo įvykio vietą, laiką ir turinį. Prie protokolo pridedami fotografijų negatyvai ir nuotraukos, kino juostos, vaizdo ar garso įrašai. Protokolas kartu su priedais pridedamas prie baudžiamosios bylos ir turi įrodymų reikšmę.“

3. Pareiškėjai – Seimo narių grupė, Vilniaus apygardos teismas, Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu iširti, ar Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 11 straipsnio 1 dalis atitinka Konstitucijos 22, 28 straipsnius, 29 straipsnio 1 dalį, 30 straipsnio 1 dalį, 31 straipsnio 2 dalį, 109 straipsnio 1 dalį ir 118 straipsnio 1 dalį, ar šio įstatymo 11 straipsnio 1 dalis atitinka Konstitucijos 62 straipsnio 1 dalį ir 86 straipsnio 1 dalį, taip pat ar Baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalys atitinka Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalį.

II

Pareiškėjai savo prašymus grindžia šiais argumentais.

1. Seimo narių grupė prašyme nurodo, kad pagal Įstatymo 11 straipsnio prasmę nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis (toliau – ir modelis) gali būti panaudotas prieš kiekvieną asmenį. Įstatyme ignoruojamos kai kurioms asmenų kategorijoms suteikiamos asmens neliečiamybės garantijos. Pagal Įstatymą nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis gali būti taikomas tiek Respublikos Prezidentui, tiek Seimo nariams, tuo tarpu Konstitucijos nuostatos dėl šių asmenų neliečiamumo garantuoja jų apsaugą nuo galimų provokacijų (neteisėtų politinės kovos būdų). Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 11 straipsnyje nepagrįstai susiaurinta Respublikos Prezidento ir

Seimo nario neliečiamybė. Seimo narių grupė teigia, kad minimo straipsnio ydingumą didina ir tai, kad nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį sankcionuoja ne teismas – nešališka teisingumą vykdanči institucija, bet generalinis prokuroras ar jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas.

2. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos teismas 1999 m. spalio 8 d. prašyme nurodo, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje numatyta, jog modeliu stengiamasi apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus. To paties Įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad operatyvinės veiklos subjektai privalo rinkti, kaupti, analizuoti informaciją, saugoti piliečių teises ir teisėtus interesus, ginti asmenis nuo prieš jų valią daromo aktyvaus spaudimo padaryti nusikalstamą veiką. Pareiškėjas abejoja, ar esant tokioms sąlygoms apskritai gali būti realizuojamas modelis, nes šalių padėtis yra skirtinga, o tai prieštarauja lygybės įstatymui principui, įtvirtintam Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje.

Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 11 straipsnio taikymas prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Vykdamas nurodytas Įstatymo normas Generalinė prokuratūra, sankcionuodama modelį, jį taikančią asmenį atleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės, t. y. vykdo teisingumą.

Pareiškėjas teigia, kad modelio sankcionavimo tvarka prieštarauja Konstitucijos 118 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko, baudžiamąjį persekiojimą vykdo ir kvotos organų veiklą kontroliuoja prokurorai. Modelio sankcionavimas negali būti prilyginamas baudžiamajam persekiojimui, nes tokį persekiojimą saisto baudžiamosios bylos iškėlimas ir reglamentuoja baudžiamojo proceso taisyklės. Todėl, pareiškėjo nuomone, modelį galėtų sankcionuoti tik teismas ar teisėjas.

Pareiškėjas tvirtina, kad, Įstatyme neapibrėžus modelio taikymo metu atliekamų veiksmų turinio, intensyvumo, atlikimo mechanizmo ir kitų dalykų, tai paliekama modelį realizuojančio asmens ir pareigūnų nuožiūrai. Todėl ginčijamos Įstatymo normos neapsaugo asmens, kuriam taikomas modelis, nuo provokacijų ir aktyvaus spaudimo siekiant, kad šis atliktų tam tikrus veiksmus ar jų neatliktų, kad pasakytų tam tikrus žodžius, frazes ir pan. Įstatymas taip pat nereglamentuoja modelio realizavimo pradžios, t. y. jis nesiejamas su nusikaltimo, kurį siekiama išaiškinti, pradžia, todėl modelis pradedamas realizuoti anksčiau nei padaromas pats nusikaltimas. Tai inspiruoja padaryti nusikaltimą, kuris galėjo ir neįvykti, jei jam nebūtų buvusios dirbtinai sukurtos sąlygos. Taip suvaržoma asmens laisvė elgtis savarankiškai. Todėl asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir baudžiamas ne už padarytą nusikaltimą, o už galimybę nusikalsti, nes pats nusikaltimas padarytas dirbtinėmis sąlygomis ir būna inspiruotas.

Pareiškėjas nurodo, kad pagal Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalį asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmuo, kuriam taikomas modelis, verčiamas elgtis ne pagal Konstituciją ir atlikti jai priešingus veiksmus, kurie vėliau tampa asmenį kaltinančiais įrodymais.

Pareiškėjas teigia, kad ginčijamos Įstatymo normos prieštarauja ir Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai bei 31 straipsnio 2 daliai.

Pareiškėjo nuomone, modelio realizavimas neapima slapto telefoninių pokalbių klausymosi. Generalinio prokuroro ar jo pavaduotojo sankcija modeliui negali būti prilyginama teisėjo sankcijai, gaunamai BPK 198² straipsnyje nustatyta tvarka. Pagal Įstatymo 10 straipsnį teisėjo sankcija būtina atliekant veiksmus, numatytus šio straipsnio 1 dalyje. Klausantis telefoninių pokalbių, įrašinėjant telefoninius ir tiesioginius pokalbius savavališkai ir neteisėtai kišamasi į asmeninį gyvenimą. Tokių pokalbių atskleidimas pažeidžia privataus gyvenimo neliečiamumą, o tai prieštarauja Konstitucijos 22 straipsniui.

3. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos teismas 1999 m. spalio 21 d. prašyme iš esmės pakartojo 1999 m. spalio 8 d. prašyme nurodytus teiginius, tačiau nekėlė ginčijamų Įstatymo nuostatų atitikimo Konstitucijos 118 straipsnio 1 daliai klausimo.

4. Pareiškėjas – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas, motyvuodamas savo 1999 m. lapkričio 10 d. ir 1999 m. lapkričio 16 d. prašymus ištirti, ar Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 11 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai, išdėstė iš esmės tokius pat teisinius motyvus kaip ir Vilniaus apygardos teismas savo kreipimuose į Konstitucinį Teismą.

Pareiškėjas teigia, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio normų visuma sudaro teisinį pagrindą tam tikram asmeniui legaliai padaryti nusikaltimą. Tai prieštarauja Konstitucijos 28 straipsniui, kuriame nustatyta, kad žmogus, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.

Pareiškėjo nuomone, asmuo, taikydamas modelį, žino apie savo nebaudžiamumą. Modelio taikymo pagrindu atsiranda informacija apie nusikalstamą veiką darantį asmenį, kuri tampa įrodymu byloje. Taigi Įstatymo 11 straipsnio 1 dalis sudaro pagrindą susiformuoti asmens, taikančio modelį, privilegijuotai padėčiai, palyginti su kaltinamojo padėtimi. Todėl teismui kyla abejonė, ar Įstatymo 11 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Pareiškėjas, abejodamas dėl BPK 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai, nurodė, kad speciali technika gali būti panaudota ne tik telefoninių pokalbių klausymuisi, bet ir atliekant kitus operatyvinius veiksmus, kuriais gali būti pažeistas asmens privataus gyvenimo neliečiamybės principas.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovo G. Godos rašytiniai paaiškinimai.

1. Suinteresuoto asmens atstovas pažymėjo, kad Konstitucijos 62 ir 86 straipsniai įtvirtina tam tikrą Respublikos Prezidento ir Seimo nario veiklos garantiją – imunitetą. Konstitucijos 62 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Seimo nario asmuo neliečiamas, 86 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Respublikos Prezidento asmens neliečiamumas. Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalyje numatyta speciali Seimo nario patraukimo baudžiamojon atsakomybėn bei jo laisvės suvaržymo tvarka. Respublikos Prezidentas, kol eina savo pareigas, iš viso negali būti suimtas bei patrauktas baudžiamojon ir administracinėn atsakomybėn (Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalis). Taigi Konstitucijos 62 ir 86 straipsniuose Seimo nariams ir Respublikos Prezidentui yra nustatytos papildomos asmens ir laisvės neliečiamumo apsaugos garantijos.

G. Godos nuomone, pagrindo išvelgti galimą Įstatymo 11 straipsnio neatitikimą Konstitucijos 62 ir 86 straipsniams nėra, tačiau nagrinėtinas Įstatymo 11 straipsnio atitikimas Konstitucijos 22 straipsniui, saugančiam privatų gyvenimą, bei 31 straipsnio 2 daliai, garantuojančiai teisę į teisingą bylos išnagrinėjimą.

2. Pasak suinteresuoto asmens atstovo, nusikalstamą veiką imituojuantis elgesio modelis tiesiogiai nėra sietinas su privataus gyvenimo neliečiamybės (Konstitucijos 22 straipsnis) suvaržymu. Europos žmogaus teisių teismas yra nusprendęs, kad slaptojo tyrėjo panaudojimas nepažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencijos) 8 straipsnio, užtikrinančio privataus gyvenimo neliečiamybę. Realizuojant modelį gali būti fiksuojama tam tikra informacija apie privatų asmens gyvenimą. Tokiu atveju gali kilti problemų dėl šios operatyvinės priemonės atitikimo Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai, numatančiai, kad informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu. Modelio realizavimas neapima slapto telefoninių pokalbių klausymosi. Telefoninių pokalbių klausymasis yra atskiras veiksmas, kuris turi būti sankcionuojamas atskirai. Prokuroro sankcija taikyti modelį negali būti traktuojama ir kaip leidimas klausytis telefoninių pokalbių. Telefoninių pokalbių klausymuisi reikalinga aukštesnio lygio – teisėjo sankcija. Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, praktikoje pasitaikantys atvejai, kai taikant modelį be teisėjo sankcijos yra klausomasi telefoninių pokalbių, vertintini kaip BPK ir Įstatymo pažeidimas. Taip gauta informacija negali būti naudojama baudžiamajame procese kaip įrodymas, nes pažeidžiamas įrodymų leistinumų principas.

3. G. Godos teigimu, asmenys, kurių atžvilgiu yra realizuojamas modelis, nėra diskriminuojami lyties, rasės, tautybės ar kitais panašiais pagrindais. Todėl darytina išvada, kad

taikant Įstatymą Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas asmenų lygybės principas nėra pažeidžiamas.

4. Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, ginčijamos Įstatymo nuostatos neprieštarauja ir Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad kiekvienas asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeistos, turi teisę kreiptis į teismą. Modelis yra veiksmas, daromas nežinant asmeniui, kuriam jis taikomas. Paduoti skundą dėl tokio veiksmo atlikimo įmanoma tik tuomet, kai tokia priemonė jau yra atlikta ir jei apie ją asmeniui yra pranešta. Tačiau tai nereiškia, kad skundas dėl modelio taikymo iš viso yra neįmanomas. Teisminio nagrinėjimo metu gali būti pateikiami skundai ir prašymai, kad taikant modelį surinkta informacija nebūtų naudojama kaip įrodymas.

5. G. Goda nurodo, kad modelio taikymas konkrečiam asmeniui neatima jo teisės į viešą ir teisingą bylos išnagrinėjimą nepriklausomame ir nešališkame teisme. Tai, kad byloje buvo taikytas modelis, niekaip nekeičia teismo pareigos nuodugnai, nuosekliai išsiaiškinti faktines bylos aplinkybes, teisingai taikyti įstatymus ir teisingai išspręsti baudžiamąją bylą. Taigi ginčijamos Įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai.

6. Suinteresuoto asmens atstovo teigimu, nėra pagrindo tvirtinti, jog ginčijamos Įstatymo nuostatos neatitinka Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies ir 118 straipsnio 1 dalies. Šie Konstitucijos straipsniai atitinkamai įtvirtina pagrindines teismo bei prokuratūros funkcijas. Taikant modelį šių funkcijų atirbojimas nėra pažeidžiamas. Modelio sankcionavimas ir taikymas nėra teisingumo vykdymas, ir šiuo aspektu įžvelgti prieštaravimų Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai yra neįmanoma. Sankcionuodamas modelį prokuroras nepažeidžia ir Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalies. Modeliu siekiama išsiaiškinti nusikaltimus ir patraukti nusikaltėlius baudžiamojon atsakomybėn. Todėl, G. Godos nuomone, galima teigti, kad modelio sankcionavimas yra susijęs su baudžiamojo persekiojimo funkcijų vykdymu. Kartu neatmestina ir nuomonė, kad įrodymai, kuriais remiamasi priimant nuosprendžius, turėtų būti renkami procesinių įstatymų nustatyta tvarka.

7. Suinteresuoto asmens atstovas nurodo, kad Baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalys dėl techninių priemonių panaudojimo galimybės atliekant operatyvinius veiksmus ir fiksuojant šių veiksmų rezultatus yra suderintos su Įstatymu. Operatyvinių veiksmų atlikimo tvarka yra reglamentuota Įstatyme. Jame nustatyta, kad operatyviniai veiksmai, kurie gali būti vertinami kaip informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas, atliekami teisėjo sprendimu (Įstatymo 10 straipsnio 1 dalis). BPK 198¹ straipsnio aiškinimas ir taikymas neatsiejami nuo šių Įstatymo nuostatų dėl operatyvinių veiksmų. Taigi ir Įstatyme, ir BPK 198¹ straipsnyje išlaikyti Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimui keliami reikalavimai: 1) informacija renkama Įstatymo nustatyta tvarka; 2) tai daroma teismo sprendimu. Pats teisėjo sankcionuojamų veiksmų pobūdis rodo, kad sankcija atlikti šiuos veiksmus reiškia ir

leidimą fiksuoti šių veiksmų atlikimą. Todėl BPK 198¹ straipsnyje numatyta galimybė fiksuoti operatyvinių veiksmų atlikimą negali būti vertinama kaip aplinkybė, leidžianti padaryti Konstitucijos 22 straipsnio pažeidimą.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininko E. Zingerio, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininko A. Katkaus, Lietuvos Respublikos Prezidento nacionalinio saugumo ir užsienio politikos patarėjo pavaduotojo teisėsaugos klausimais, Lietuvos teisės akademijos Policijos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo dr. K. Šimkaus, krašto apsaugos ministro Č. Stankevičiaus, vidaus reikalų ministro Č. Blažio, Tardymo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus S. Liutkevičiaus, Kriminalinės policijos vyriausiojo komisaro, generalinio komisaro pavaduotojo V. Grigaravičiaus, teisingumo viceministro dr. G. Švedo, generalinio prokuroro K. Pėdnyčios, Vilniaus apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro R. Jancevičiaus, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus M. Laurinkaus, Specialiųjų tyrimų tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vyriausiojo komisaro V. Junoko, Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus habil. dr. V. Vadapalo, Lietuvos teisės akademijos Policijos fakulteto dekanu dr. P. Ancelio, Lietuvos teisės akademijos Teisės fakulteto dekanu doc. dr. K. Stungio, Lietuvos teisės akademijos Valstybės valdymo fakulteto dekanės doc. dr. T. Birmontienės, Teisės instituto direktoriaus A. Dapšio, Teisės instituto darbuotojų dr. K. Jovaišo, J. Misiūno, Žmogaus teisių gynimo asociacijos komiteto atsakingojo sekretoriaus S. Kaušinio, Lietuvos teisininkų draugijos valdybos nario J. Jasaičio, Lietuvos advokatų tarybos pirmininko K. Motiekos rašytiniai paaiškinimai.

V

Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo atstovas teisėjas K. Jucys iš esmės pakartojo Vilniaus apygardos teismo 1999 m. spalio 12 d. nutartyje išdėstytus argumentus.

Suinteresuoto asmens atstovas G. Goda teisminiame posėdyje iš esmės pakartojo savo rašytiniuose paaiškinimuose Konstituciniam Teismui išdėstytus argumentus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje nustatyta:

„Nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis – sankcionuoti, nusikaltimo požymių turintys veiksmai, kuriais stengiamasi apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus.“

Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtinta:

„2. Jeigu yra šio įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje numatyti pagrindai ir operatyvinės veiklos subjektai yra gavę šio įstatymo 10 arba 11 straipsniuose numatytą sankciją, jie turi teisę: <...> 3) daryti nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį.“

Įstatymo 11 straipsnyje nustatyta:

„1. Nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas pagal operatyvinės veiklos subjekto motyvuotą teikimą. Teikime nurodoma:

- 1) pareigūno, pateikusio teikimą, pavardė ir pareigos;
- 2) faktai, pagrindžiantys reikalavimą panaudoti nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelį;
- 3) nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelio metu atliekamų konkrečių veiksmų ribos pagal imituojamą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnį;
- 4) žinios apie asmenį, kuris panaudos nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį;
- 5) siekiamas rezultatas, nurodant nusikalstamos veikos imituojančio elgesio modelio tarpinius ir galutinį tikslus;
- 6) numatomą nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio trukmę.

2. Operatyvinės veiklos subjekto parengtas nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelis sankcionuojamas vienerių metų laikotarpiui. Šiam laikotarpiui praėjus, jis gali būti pratęstas.“

2. Baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtinta:

„Atlikdamas operatyvinius veiksmus, kvotos organo pareigūnas gali fotografuoti, filmuoti, daryti vaizdo ar garso įrašą apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą.

Apie techninių priemonių naudojimą fiksuojant rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą kvotos organo pareigūnas surašo protokolą, kuriame nurodo panaudotų techninių priemonių techninius duomenis, fiksuojamo įvykio vietą, laiką ir turinį. Prie protokolo pridedami fotografijų negatyvai ir nuotraukos, kino juostos, vaizdo ar garso įrašai. Protokolas kartu su priedais pridedamas prie baudžiamosios bylos ir turi įrodymų reikšmę“ (1993 m. sausio 28 d. įstatymo redakcija).

3. Pažymėtina, kad pareiškėjai kreipimuose į Konstitucinį Teismą prašymą iširti, ar Įstatymo 11 straipsnis atitinka Konstituciją, formuluoja nevienoda apimtimi. Seimo narių grupė prašo iširti, ar Įstatymo 11 straipsnis savo taikymo apimtimi atitinka Konstituciją, Vilniaus

apygardos teismas prašo spręsti, ar 11 straipsnio turinys atitinka Konstituciją, Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas prašo nustatyti, ar Įstatymo 11 straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai, o Įstatymo 11 straipsnio 1 dalis – Konstitucijos 28 straipsniui.

Iš pareiškėjų – Vilniaus apygardos teismo, Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo kreipimuose išdėstytų teisinių motyvų matyti, kad pareiškėjų abejonės dėl Įstatymo 11 straipsnio atitikimo Konstitucijai iš esmės siejasi su 11 straipsnio 1 dalies nuostata, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas. Todėl Konstitucinis Teismas Įstatymo 11 straipsnio 1 dalies atitikimą Konstitucijos 22, 28 straipsniams, 29 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, 118 straipsnio 1 daliai nagrinės ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas.

II

1. Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis suponuoja kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių. Užtikrinti tokį saugumą yra viena iš valstybės priedermių ir vienas iš prioritetinių uždavinių. Tai būtina, nes nusikalstamumas pažeidžia svarbiausias asmens teises ir laisves, saugias gyvenimo sąlygas, neigiamai veikia visuomenės gerovę, valstybės ekonominio, kultūrinio, politinio gyvenimo pagrindus. Plintant nusikalstamumui, ypač organizuotam, korupcijai, yra griauamas pasitikėjimas valstybės valdžia, įstatymais, didėja nepagarba jiems, nustatytai tvarkai. Todėl valstybė yra priversta imtis įvairių teisėtų priemonių, leidžiančių kontroliuoti nusikalstamumą.

Įstatymais uždraudžiamos veikos, kuriomis daroma esminė žala asmenų, visuomenės ar valstybės interesams arba keliama grėsmė, kad tokia žala atsiras; juose apibrėžiama, kokios veikos pripažįstamos nusikaltimais, ir nustatomos baudmės už jų padarymą; jais asmenys ir visuomenė saugomi nuo nusikalstamų kėsinių grasinant kriminalinėmis baudmėmis ir nustatomi pagrindai, kuriais remiantis nusikaltę asmenys yra baudžiami norint juos pataisyti.

2. Įstatymų normomis siekiama sudaryti sąlygas teisėtomis priemonėmis greitai išaiškinti nusikaltimus, įkaltinti kaltininkus ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad kiekvienas nusikaltimą padaręs asmuo būtų teisingai nubaudžiamas ir nė vienas nekaltas asmuo nebūtų patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteisiamas (BPK 2 straipsnis). Baudžiamojo proceso normomis siekiama sudaryti sąlygas teisėtomis priemonėmis ginti visuomenę nuo nusikalstamų veikų. Kartu pažymėtinas ir kitas ne mažiau svarbus baudžiamojo proceso tikslas – užtikrinti ir asmens, įtariamo, kaltinamo nusikaltimo padarymu, teisių bei laisvių apsaugą, išvengti nepagrįsto asmens

baudžiamąjį persekiojimo, neteisingos baudmės. Todėl nusikaltimų išaiškinimą, baudžiamųjų bylų tyrimą reglamentuojančių normų sistema demokratinėse valstybėse pagrindžiama lygybės įstatymui ir teismui, nekaltumo prezumpcijos, viešo ir teisingo bylos nagrinėjimo, teismo ir teisėjo bešališkumo ir nepriklausomumo, teismo ir kitų baudžiamąjo proceso subjektų funkcijų atskyrimo, teisės į gynybą garantavimo ir kitais principais.

3. Baudžiamuosiuose ir baudžiamąjo proceso įstatymuose yra įtvirtinta, jog kiekvienas nusikaltimą padaręs asmuo privalo atsakyti pagal įstatymus. Asmenų, padariusių nusikaltimus, baudžiamasis persekiojimas – tai vienas iš būdų įgyvendinti Konstitucijos nuostatas, užtikrinančias žmogaus teisę į gyvybę (19 straipsnis), jo asmens neliečiamumą ir orumą (21 straipsnis), būsto neliečiamumą (24 straipsnis) ir kitas teises bei laisves.

Vykdamas baudžiamąjį persekiojimą įstatymais yra suteikiamos teisės taikyti įvairias specifines priemones. Jos turi būti veiksmingos, šiuolaikinės. Pažymėtina, kad kova su nusikalstamumu turi vykti teisėtomis priemonėmis, jos negali pažeisti konstitucinių asmens teisių ir laisvių.

Valstybės kovoje su įvairių formų nusikalstamumu taiko įvairius specialius tyrimo metodus. Jų pobūdį, formas nulemia atskirų nusikaltimų kategorijų pavojingumas, sudėtingumas, paplitimas. Kurti tokias specialias priemones, metodus ir tai naudoti atskleidžiant nusikaltimus, nustatant kaltininkus yra pateisinama ir būtina, nes kai kurių nusikaltimų įprastais tyrimo būdais, metodais dažnai būna neįmanoma atskleisti arba tai padaryti labai sunku. Paprastai tai yra patys sunkiausi, gerai organizuoti ar labai latentiški nusikaltimai, keliantys realų pavojų daugelio žmonių, visuomenės ar net valstybės saugumui.

Specialios nusikaltimų tyrimo formos ir metodai teisėtais ir neišvengiamais pripažįstami ir tarptautiniuose teisės aktuose, pvz., 1988 m. gruodžio 19 d. priimtoje Jungtinių Tautų Organizacijos konvencijoje dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (Lietuvos Respublikos ratifikuota 1998 m. kovo 12 d., įsigaliojo 1998 m. rugsėjo 6 d.), 1990 m. lapkričio 8 d. priimtoje Europos konvencijoje dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo (Lietuvos Respublikos ratifikuota 1994 m. gruodžio 22 d., įsigaliojo 1995 m. spalio 1 d.). 1996 m. tarpvyriausybiniis organais FATF (*Financial Action Task Force on Money Laundering* – Finansinių veiksmų specialios paskirties darbo grupė dėl pinigų plovimo) valstybėms narėms bei kitoms valstybėms paskelbė 40 rekomendacijų, kaip veiksmingai kovoti su pinigų plovimu.

1999 m. sausio 27 d. Europos Taryba paskelbė atviram pasirašymui Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos (ESS Nr. 173), kurios 23 straipsnis skelbia, kad kiekviena valstybė – konvencijos dalyvė kovai su korupcija turi imtis visų būtinų priemonių, įskaitant „specialias tyrimo

priemonės“. Konvencijos aiškinamajame rašte nurodyta, jog specialios priemonės yra slaptųjų arba infiltruotų agentų naudojimas, klausymosi technikos instaliavimas, priėjimas prie asmeninių kompiuterinių bylų bei kitos priemonės.

4. Pagal 1997 m. gegužės 22 d. priimtą Įstatymą operatyvinė veikla – tai valstybės įgaliotų institucijų teisinė žvalgybinio ir kontržvalgybinio pobūdžio kovos su nusikalstamumu forma (2 straipsnio 1 dalis). Viena iš operatyvinės veiklos formų yra nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis. Kaip minėta, pagal Įstatymo 2 straipsnio 12 dalį modelis – tai sankcionuoti, nusikaltimo požymių turintys veiksmai, kuriais stengiamasi apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus. Modelis – ypatinga operatyvinės veiklos forma. Ją realizuojantys operatyvinės veiklos slaptieji dalyviai atlieka veiksmus, formaliai atitinkančius nusikaltimo požymius. Taikant modelį sudaromos palankesnės sąlygos atskleisti ir ištirti sunkius ar sudėtingus nusikaltimus. Kai kuriuos nusikaltimus, pvz., korupcijos atvejus, nenaudojant modelio būtų labai sunku išaiškinti.

5. Įstatyme įtvirtintas modelis savo esme, paskirtimi panašus į kitų valstybių įstatymuose (paprastai baudžiamuosiuose procesiniuose) numatytą slaptųjų tyrėjų / agentų panaudojimą tiriant ir išaiškinant tam tikrų kategorijų nusikaltimus. Todėl nagrinėjamos bylos kontekste svarbi Europos žmogaus teisių teismo praktika, susijusi su slaptųjų tyrėjų / agentų, taip pat slaptų tyrimo priemonių ir metodų naudojimu atskleidžiant nusikaltimus. Pažymėtina, kad tose bylose minėtasis teismas tyrė, ar nebuvo padaryti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kuri yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisės sistemos dalis, 6 ir 8 straipsnių pažeidimai.

Europos žmogaus teisių teismo praktika rodo, kad slapti nusikaltimų, nusikaltėlių išaiškinimo metodai patys savaime neprieštaruoja Konvencijos 8 straipsniui. Teismas 1978 m. rugsėjo 6 d. sprendime byloje *Klass ir kiti prieš Vokietiją* (Cour Eur. D. H., arrêt Klass et autres du 6 septembre 1978, série A n° 28) pažymėjo, jog slaptos priemonės panaudojimas nėra nesuderinamas su Konvencijos 8 straipsniu, nes kaip tik dėl neskubėjimo pranešti priemonė tampa veiksminga.

Europos žmogaus teisių teismo praktika taip pat rodo, kad Konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje numatytų teisių ir laisvių suvaržymas, apribojimas yra pateisinamas, jei laikomasi to paties straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų. Pirma, tokie suvaržymai, apribojimai turi būti numatyti įstatyme ir kai jie būtini demokratinės visuomenės interesams apsaugoti. Antra, toks įstatymas turi nustatyti detalias garantijas ir apsaugą nuo galimo piktnaudžiavimo. Teismas pažymėjo, kad vidaus teisė turi būti preciziškai aiški ir suteikianti individams aiškų supratimą, kokioms aplinkybėms ir sąlygoms esant pareigūnai gali jiems taikyti slaptas priemones. Europos žmogaus teisių teismas pabrėžė, kad įstatymai, leidžiantys kištis į Konvencijos 8 straipsnio saugomą sritį, yra teisėti, kai toks kišimasis yra būtinas nacionalinio saugumo, viešosios tvarkos apsaugos tikslais bei siekiant

užkirsti kelią kriminaliniams nusikaltimams. Valstybės turi turėti galimybę slapta stebėti įvairius ardomuosius veiksmus, kurie vyksta jos teritorijoje, pasirinkdamos sekimo sistemos formas. Kita vertus, valstybės nedisponuoja neribojama laisve taikyti slapto sekimo priemonės. Valstybės turi garantuoti, kad jų įstatymai įtvirtintų garantijas, kurios padėtų išvengti piktnaudžiavimų slapta sekant asmenis (1998 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Kopp prieš Šveicariją* (Cour Eur. D. H., arrêt Kopp du 25 mars 1998, Recueil 1998 – II)).

Europos žmogaus teisių teismas 1998 m. birželio 9 d. sprendimu byloje *Teixeira de Castro prieš Portugaliją* (Cour Eur. D. H., arrêt Teixeira de Castro du 9 juin 1998, Recueil 1998 – IV) konstatavo, kad teisė į nepriklausomą ir nešališką teisingumo vykdymą negali būti paaukota dėl tikslingumo. Teismas pabrėžė, kad Konvencijos 6 straipsnyje nustatyti bendri nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimai skirti visų nusikaltimų rūšių tyrimo procesui: ir paprasčiausiam, ir sudėtingiausiam. Viešu interesu negalima pateisinti tokių įrodymų, kurie gauti peržengus slaptųjų tyrėjų / agentų veiksmų ribas, t. y. išprovokavus nusikaltimą, panaudojimo. Policijos provokacijomis gautų įrodinėjimo priemonių naudojimas negali būti pateisintas viešuoju interesu. Europos žmogaus teisių teismas pripažino, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, nes slaptieji tyrėjai / agentai pradėjo operatyvinę veiklą prieš pareiškėją, kuris jiems iki tol apskritai nebuvo žinomas.

Pažymėtina, kad Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija kaip teisės aiškinimo šaltinis yra aktuali ir Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui.

Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžia, kad valstybės ir jos institucijų pareiga yra užkirsti kelią nusikaltimams. Nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis gali būti tik viena iš priemonių, kai reikia išaiškinti asmens rengiamą ar jau pradėtą daryti nusikaltimą. Valstybės valdžios institucijos negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris leistų valstybės specialiosioms tarnyboms kurstyti, provokuoti asmenį padaryti nusikaltimą, kad vėliau dėl to atsirastų pagrindas pastarąjį asmenį nubausti.

III

Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 11 straipsnio 1 dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, taip pat dėl Baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Konstitucijos 22 straipsniui.

1. Konstitucijos 22 straipsnyje yra nustatyta:
„Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas.“

Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami.

Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.

Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsiniamosi į jo garbę ir orumą.“

Šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtintos normos gina asmens teisę į privatumą. Ši teisė apima asmeninį, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt. Savavališkai ir neteisėtai kišantis į žmogaus privatų gyvenimą kartu yra kėsinamasi į jo garbę bei orumą (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas).

2. Žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą yra įtvirtinta tarptautinės teisės aktuose. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje skelbiama: „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo buto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, kėsiniamosi į jo garbę ir orumą. Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų.“

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje nustatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

3. Nagrinėjamos bylos aspektu svarbi privatumo (privataus gyvenimo), kaip vertybės, į kurią žmogus turi Konstitucijoje įtvirtintą teisę, samprata.

Europos žmogaus teisių teismas 1992 m. gruodžio 16 d. sprendime byloje *Niemietz prieš Vokietiją* (Cour Eur. D. H., arrêt Niemietz du 16 décembre 1992, série A n° 251) nurodė, kad nėra nei galimybės, nei būtinybės išsamiai apibrėžti sąvoką „privatus gyvenimas“, ir išanalizavo kai kuriuos tokio gyvenimo požymius. Jis pabrėžė, kad būtų per daug siaura privatumą tapatinti su „intymiu būreliu“, kur kiekvienas asmuo gali elgtis kaip tinkamas ir visiškai atsiriboti nuo išorinio pasaulio. Privataus gyvenimo gerbimas, šio teismo manymu, tam tikra prasme yra individo teisė užmegzti ir plėtoti santykius su kitais individais. Europos žmogaus teisių teismas padarė išvadą, jog net ir profesinėje ar komercinėje veikloje žmogus turi tam tikrą teisę į privatumą, ir tai visų pirma

pasakytina apie laisvųjų profesijų darbuotojus, kurių gyvenamoji vieta gali būti ir darbo vieta, t. y. „galima namuose atlikti veiklą, susijusią su profesija ar komercija, ir savo kontoroje ar komercinėje patalpoje verstis asmeninio pobūdžio veikla“.

Privataus gyvenimo teisinė samprata siejama su asmens būseną, kai asmuo gali tikėtis privatumo, su jo teisėtai privataus gyvenimo lūkesčiais. Jei asmuo atlieka viešo pobūdžio veikas ir tą supranta arba turi ir gali suprasti, nors ir savo namuose ar kitose privačiose valdose, tai tokios viešo pobūdžio veikos nebus apsaugos objektas pagal Konstitucijos 22 ir Konvencijos 8 straipsnius, ir asmuo negali tikėtis privatumo.

Valstybės bei savivaldybių pareigūnų ir tarnautojų veikla, susijusi su valstybės bei savivaldybių valdžios ir valdymo funkcijų įgyvendinimu, visada yra viešo pobūdžio. Demokratinėje teisinėje valstybėje jos pareigūnų ir tarnautojų viešas pareigų atlikimas yra vienas esminių principų, saugančių nuo jų savivalės ar piktnaudžiavimo.

Visiško privatumo asmuo negali tikėtis ir tada, kai jis pažeidžia privačios teisės normas, reguliuojančias komercinę ar kitokią privataus pobūdžio paslaptį. Pavyzdžiui, sutarties, kurioje įtvirtinta komercinė paslaptis, kontrahentas kreipiasi į teismą ar kitą ginčą sprendžiančią instituciją, jai atskleidžia sutarties turinį ir prašo įpareigoti pažeidėją įvykdyti sutarties sąlygas ir atlyginti padarytus nuostolius. Tokiu atveju pažeidėjas negali tikėtis, kad jam pažeidinėjant sutarties sąlygas kita sutarties šalis negins savo teisių teisme ar kitoje ginčus sprendžiančioje institucijoje.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad asmuo, darydamas nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neturi ir negali tikėtis privatumo. Žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis savo veiksmais nusikalstamai ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei.

Pagal Konstitucijos 7 straipsnio 3 dalį įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės. Lietuvos Respublikos įstatymai, uždraudžiantys tam tikras veikas ir nustatantys atsakomybę už jų padarymą, visuomenei yra prieinami ir žinomi. Visi įstatymai ir teisės aktai oficialiai skelbiami valstybės laikraštyje „Valstybės žinios“. Todėl preziumuojama, jog kiekvienas asmuo, pažeisdamas įstatymuose nustatytus draudimus, supranta, kad tai sukels atitinkamą valstybės teisėsaugos institucijų reakciją, suvokia, kad už padarytą nusikaltimą valstybės jam taikomos priemonės bus griežtos, jomis bus koreguojamas, trukdomas ar stabdomas jo neteisėtas elgesys.

Tikėtino privatumo koncepcija yra įtvirtinta ir Europos žmogaus teisių teismo praktikoje. Pavyzdžiui, šis teismas 1992 m. birželio 15 d. sprendime byloje *Lüdi prieš Šveicariją* (Cour Eur. D. H., arrêt Lüdi du 15 juin 1992, série A n° 238) nurodė: „p. Lüdi turėjo suvokti, kad jis daro kriminalinį nusikaltimą, baudžiamą pagal įstatymą dėl narkotikų, ir kad rizikuoja susidurti su policijos infiltruotu pareigūnu, kuriam buvo pavesta iš tikrųjų jį demaskuoti“, bei pabrėžė, kad „šiuo

konkrečiu atveju nei pasinaudojimas vien infiltruotu agentu, nei kartu su telefono klausymusi nepalietė asmeninio gyvenimo“. Taigi įtariamas nusikaltimų darymu asmuo pats atsisako nuo teisės į privatų gyvenimą ta apimtimi, kurią nulemia jo daromas nusikaltimas. Nusikalstamai veikai netaikomas žmogaus privataus gyvenimo apsaugos principas.

4. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtinta, kad kiekvienas žmogus turi pareigas visuomenei, kurioje tik ir gali laisvai ir visiškai vystytis jo asmenybė. Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, kiekvienas žmogus negali patirti jokių kitokių apribojimų, kaip tik įstatymo numatytųjų, vien tam, kad garantuotų deramą kitų žmonių teisių ir laisvių pripažinimą bei gerbimą siekiant patenkinti teisingus moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimus demokratinėje visuomenėje (29 straipsnio 1 ir 2 dalys). Taigi visuotinai pripažinta, kad žmogaus teisės ir laisvės gali būti ribojamos esant būtinybei ir tik įstatymu nustačius tvarką bei ribas. Tokia pat prasmė išreikšta ir Konstitucijos 28 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad, „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“.

5. Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Šios Konstitucijos nuostatos derinasi su Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje nustatytais standartais, kada gali būti ribojama žmogaus teisė į privatų gyvenimą. Tokie ribojimai įmanomi:

1) kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti;

2) kai teisės į privatų gyvenimą ribojimo atvejai numatomi įstatymuose, o informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.

6. Pareiškėjų (Vilniaus apygardos teismo ir Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo) nuomone, realizuojant modelį operatyvinės veiklos subjektams atsiranda pagrindas be teismo sprendimo kištis į privatų asmens gyvenimą. Tai daroma atliekant atitinkamus operatyvinius veiksmus, pvz., klausantis telefoninių pokalbių. Pareiškėjų prašymuose nurodoma, jog tokia situacija susidaro todėl, kad modelio realizavimas Įstatymu nepakankamai reglamentuojamas, o Įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto bei 11 straipsnio nuostatų visuma sudaro pagrindą veiksmus, numatytus 10 straipsnio 1 dalyje, atlikti ir be teisėjo sankcijos.

7. Modelio, t. y. nusikalstamą veiklą imituojančių veiksmų, ribas nubrėžia Įstatyme nustatytų normų sistema, kurią sudaro Įstatyme suformuluota modelio paskirtis, modelio darymo pagrindai, modelio sankcionavimo tvarka ir kt. Šiuos veiksmus atlieka operatyvinės veiklos subjektų – atitinkamų valstybės tarnybų etatiniai slaptieji darbuotojai, kurių priklausomybė operatyvinės

veiklos subjektui užšifruota, ir slaptai bendradarbiaujantys fiziniai asmenys, su kuriais operatyvinės veiklos subjektų darbuotojai sudarė raštišką sutartį ar žodinį susitarimą dėl slapto bendradarbiavimo (Įstatymo 5 ir 6 straipsniai). Modelį sudarantys veiksmai formaliai atitinka Baudžiamajame kodekse (toliau – BK) numatyto ir imituojamo nusikaltimo sudėties požymius, tačiau pagal Įstatymo 2 straipsnio 12 dalį šie operatyvinės veiklos slaptųjų dalyvių veiksmai padaromi siekiant išaiškinti nusikaltimus ir juos padariusius asmenis, apginti valstybės, visuomenės ar asmenų interesus.

Pažymėtina, kad modeliu gali būti tik „prisijungiama“ prie tęstinių ar trunkamųjų nusikaltimų, taip pat kitų besitęsiančių, bet nepasibaigusių nusikaltimų. Ši nusikalstama veika tęsiasi be operatyvinės veiklos slaptųjų dalyvių pastangų. Jie tik imituoja rengiamo ar daromo nusikaltimo veiksmus. Modeliu negali būti kurstomas ar provokuojamas naujo nusikaltimo darymas, negali būti kurstoma padaryti nusikalstamą veiką, kurią asmuo tik rengė ir tokius veiksmus nutraukė. Taigi pagal Įstatymą jie laikomi teisėtais, jeigu neperžengiamos modelyje nustatytos veiksmų ribos. Įstatyme nustatytų modelio taikymo ribų nepaisymas, nusikaltimo provokavimas ar kitoks piktnaudžiavimas modeliu daro jį neteisėtu. Šių aplinkybių tyrimas ir vertinimas – teismo nagrinėjimo dalykas.

8. Įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje įtvirtintos modelio sąvokos loginis, sisteminis, lyginamasis su kitomis to paties 2 straipsnio nuostatomis tyrimas rodo, kad modelis – savarankiška operatyvinės veiklos forma, imituojanti nusikalstamą veiką. Įstatymo 4 straipsnio 5 dalyje, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkte, 10 straipsnio 1 dalyje modelis taip pat išskirtas iš kitų operatyvinės veiklos formų. Pagal Įstatymą modelis neapima tokių operatyvinių veiksmų: pašto siuntų ir elektros ryšių kontrolės, slaptos asmens susirašinėjimo, telegrafo ir kitų pranešimų kontrolės, slapto telefoninių pokalbių klausymosi ir jų įrašų darymo, naudojimosi specialia technika, slaptos gyvenamųjų patalpų apžiūros. Šiuos operatyvinius veiksmus, kuriais gali būti kišamasi į privatų gyvenimą, kėsiamasi į garbę ir orumą, pagal Įstatymo 10 straipsnio 1 dalį sankcionuoja Lietuvos Respublikos apygardų teismų pirmininkai ir šių teismų baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkai pagal generalinio prokuroro arba jo įgalioto generalinio prokuroro pavaduotojo motyvuotą teikimą.

Aiškinant, ar ginčijamos Įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsniui, esminę reikšmę turi tai, kad pagal Įstatymo 4 straipsnio 2 dalį nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis taikomas, kai: 1) nenustatytas nusikalstamą veiką rengęs ar padaręs asmuo; 2) yra pirminė patikrinta informacija apie asmens nusikalstamą veiką; 3) yra pirminė patikrinta informacija apie asmens priklausymą nusikalstamam susivienijimui; 4) yra duomenų apie kitų valstybių specialiųjų tarnybų veiklą; 5) pasislepia kaltinamasis, teisiamasis arba nuteistasis. Pagal Įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 3 punktą nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelio metu atliekamų konkrečių veiksmų ribos atitinka imituojamą BK straipsnį. Modeliu išaiškinamas nusikaltimas ar

užkertamas kelias nusikalstamai veikai, nustatomas nusikaltimą darantis asmuo. Pagal Įstatymą modelį sudarančiais veiksmais informacija apie privatų žmogaus gyvenimą nerenkama. Todėl nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modeliui pagal Įstatymą nėra taikomi Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalyje ir kituose straipsniuose numatyti reikalavimai, t. y. modelio realizavimui nereikalingas motyvuotas teismo sprendimas. Pagal Įstatymo 11 straipsnio 1 dalį nusikalstamos veikos imitacijos modelį, kai yra Įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje numatyti pagrindai, sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas pagal operatyvinės veiklos subjekto motyvuotą teikimą.

Kita vertus, modelis paprastai realizuojamas kartu su operatyviniais veiksmais. Kaip minėta, Įstatyme nustatyta, kad tokiems operatyviniams veiksams, kuriais gali būti pažeidžiama konstitucinė asmens teisė į privatų gyvenimą, t. y. slaptai asmens susirašinėjimo, telegrafo ir kitų pranešimų kontrolei, pašto siuntų ir elektros ryšių kontrolei, slaptai gyvenamosios patalpos apžiūrai, reikalinga teismo sankcija (Įstatymo 10 straipsnio 1 dalis).

Sistemiškai vertinant Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje ir 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą darytina išvada, kad Įstatyme nustatyta, jog tais atvejais, kai modelis neapima slapto asmens susirašinėjimo, telegrafo ir kitų pranešimų kontrolės, pašto siuntų ir elektros ryšių kontrolės, slapto telefoninių pokalbių klausymosi, specialios technikos naudojimo, slaptos gyvenamosios vietos apžiūros, t. y. Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nurodytų veiksmų, tokiu atveju modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas. Jeigu darant modelį kartu atliekami aukščiau nurodyti slapto asmens susirašinėjimo, slapto telefoninių pokalbių klausymosi, specialios technikos naudojimo ar kiti Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai, tokie veiksmai pagal Įstatymo 10 straipsnio 1 dalį turi būti sankcionuojami apygardų teismų pirmininkų, šių teismų baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkų.

Taigi interpretuojant Įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą darytina išvada, kad Įstatymo 11 straipsnio 1 dalies normos, nustatančios modelio sankcionavimo tvarką, nepažeidžia Konstitucijos 22 straipsnio nuostatų. Kitoks Įstatymo 10 straipsnio 1 dalies ir 11 straipsnio 1 dalies normų interpretavimas, o ypač toks, kad prokurorui sankcionavus modelį, slapto asmens susirašinėjimo, telegrafo ir kitų pranešimų kontrolei, pašto siuntų ir elektros ryšių kontrolei, slaptam telefoninių pokalbių klausymuisi, slaptos technikos naudojimui, slaptai gyvenamosios patalpos apžiūrai nereikalinga teismo sankcija, iškreiptų Įstatyme nustatytą modelio teisinį reguliavimą.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsniui.

Kartu Konstitucinis Teismas pažymi, kad žmogaus teisių konstitucinės apsaugos principus labiau atitiktų toks teisinis reguliavimas, kai esant įstatymuose nustatytiems pagrindams, sprendimą dėl nusikalstamos veikos imitavimo modelio visais atvejais priimtų teismas.

9. Pareiškėjas – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas 1999 m. lapkričio 16 d. nutartyje nurodo, kad, atliekant operatyvinius veiksmus, pagal BPK 198¹ straipsnio 1 dalį gali būti fotografuojama, filmuojama, daromas vaizdo ar garso įrašas apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą. Pagal BPK 198² straipsnį telefoninių pokalbių klausymuisi būtina teismo sankcija. Techninės priemonės, nurodytos BPK 198¹ straipsnio 1 dalyje, gali būti panaudojamos ne tik telefoninių pokalbių klausymuisi, bet ir atliekant kitus veiksmus, kuriais gali būti pažeidžiamas privataus gyvenimo neliečiamybės principas, įtvirtintas Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalyje. BPK 198¹ straipsnyje nurodytų techninių priemonių naudojimui atliekant operatyvinius veiksmus teismo sankcijos nereikia. Todėl, pareiškėjo nuomone, BPK 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalys prieštarauja Konstitucijos 22 straipsnio 3 daliai.

Kaip minėta šiame nutarime, žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis nusikalstamais veiksmais pažeidžia teisės saugomus interesus. Todėl įstatymuose nustatyta, kas yra įrodymai baudžiamojoje byloje, numatyta jų rinkimo, fiksavimo tvarka išaiškinant nusikaltimus ir juos padariusius asmenis.

Įstatymo 13 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad operatyviniais veiksmais gauta informacija BPK nustatytais atvejais ir tvarka gali būti panaudota kaip įrodymai baudžiamojoje byloje. BPK 74 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad įrodymų šaltiniai baudžiamojoje byloje taip pat yra telefoninių pokalbių klausymosi protokolai ir garso įrašai, techninių priemonių panaudojimo atliekant operatyvinius veiksmus protokolai ir fotografijos, kino juostos, vaizdo ar garso įrašai.

BPK 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, kad techninės priemonės naudojamos atliekant operatyvinius veiksmus. Pagal Įstatymą operatyviniai veiksmai yra operatyvinės veiklos priemonių (tarp jų ir techninių priemonių) bei metodų panaudojimas išaiškinant nusikaltimus, nustatant juos padariusius asmenis (Įstatymo 2 straipsnio 3 dalis, 10 straipsnio 1 ir 4 dalys). Operatyvinių veiksmų atlikimo pagrindus, tvarką reglamentuoja Operatyvinės veiklos įstatymas. Todėl BPK 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatos neatsiejamos nuo Įstatymo, kuriame reglamentuojama operatyvinių veiksmų atlikimo tvarka.

Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tokiems operatyviniams veiksams kaip slapto asmens susirašinėjimo, telegrafo ir kitų pranešimų kontrolė, pašto siuntų ir elektros ryšių kontrolė, slaptas telefoninių pokalbių klausymasis, specialios technikos naudojimas, slapta gyvenamosios patalpos apžiūra būtina teismo sankcija. Taigi Įstatyme preziumuojama, kad šiais operatyviniais veiksmais gali būti kišamasi į privatų gyvenimą. Todėl vykdant Konstitucijos 22

straipsnio 3 dalies nuostatas Įstatyme ir nustatyta tokia šių operatyvinių veiksmų sankcionavimo tvarka. Operatyvinių veiksmų metu gauta informacija gali būti pripažįstama įrodymais, kai ji tinkamai įtvirtinta (BPK 74 straipsnio 2 dalis). Todėl 198¹ straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad apie operatyvinių veiksmų metu panaudotas technines priemones fiksuojant rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą surašomas protokolas, kuriame nurodomi panaudotų techninių priemonių techniniai duomenys, fiksuojamo įvykio vieta, laikas ir turinys. Prie protokolo pridedami fotografijų negatyvai ir nuotraukos, kino juostos, vaizdo ar garso įrašai. Protokolas turi įrodymų reikšmę.

Taigi teismo sankcija atlikti atitinkamus, Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje numatytus operatyvinius veiksmus apima ir jų metu gautos informacijos įtvirtinimą techninėmis priemonėmis, nes tai paprastai yra neatskiriamas šių veiksmų elementas.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalys neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsniui.

IV

Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 11 straipsnio 1 dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, atitikimo Konstitucijos 28 straipsniui.

1. Pareiškėjas – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas 1999 m. lapkričio 10 d. prašyme teigia, kad Įstatymo ginčijamų normų visuma sudaro teisinį pagrindą tam tikram asmeniui legaliai padaryti nusikaltimą, todėl atitinkamos Įstatymo normos prieštarauja Konstitucijos 28 straipsniui.

2. Konstitucijos 28 straipsnyje įtvirtinta: „Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.“

Šiuo Konstitucijos straipsniu yra nustatytas vienas esminių principų, kuris reiškia, kad žmogaus teisėtas elgesys nėra neribotas ir absoliučiai laisvas. Žmogus, būdamas socialinė būtybė, gyvena visuomenėje tarp į save panašių ir lygių savo orumu ir teisėmis žmonių. Kiekvienas žmogus turi pareigas visuomenei, kurioje tik ir gali laisvai ir visiškai vystytis jo asmenybė, o pagrindinė iš tų pareigų – nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.

Konstitucijos 28 straipsnyje nustatytos ne valdžios institucijų, bet žmogaus elgesio ribos. Pagal Įstatymo 5 straipsnio 2 dalį modelį įgyvendina tik operatyvinės veiklos subjektų etatiniai slaptieji darbuotojai, kurių priklausomybė operatyvinės veiklos subjektui užšifruota, ir slaptai bendradarbiaujantys fiziniai asmenys, su kuriais operatyvinės veiklos subjektų darbuotojai sudarė raštišką sutartį ar žodinį susitarimą dėl slapto bendradarbiavimo. Kaip minėta, modelis – ne nusikalstama veika. Ja tik imituojamas nusikalstamas elgesys siekiant išaiškinti nusikaltimus. Kitaip

tariant, slaptieji dalyviai vykdo specialias visuomenei ir valstybei naudingas, teisėsaugos institucijų kompetencijai priskirtas funkcijas. Jų veikla nepriklauso Konstitucijos 28 straipsnio reguliavimo sričiai.

Šiame nutarime jau konstatuota, kad nusikalstamai veikai netaikomas žmogaus privataus gyvenimo apsaugos principas. Taigi asmenų, taikančių nusikalstamą veiką imituojančią elgesio modelį, ir asmenų, darančių nusikaltimą, veikla nėra privati ir nėra reguliuojama Konstitucijos 28 straipsnyje.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktą ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja Konstitucijos 28 straipsniui.

V

Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 11 straipsnio 1 dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, atitikimo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

1. Pareiškėjų manymu, ginčijamos Įstatymo nuostatos prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, nes operatyvinės veiklos slaptiesiems dalyviams leidžiama nusikalsti ir už tai jie nėra baudžiami, tuo tarpu asmenys, kuriems taikomas modelis, yra traukiami baudžiamojon atsakomybėn.

2. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.“

Šiomis Konstitucijos nuostatomis yra įtvirtintas visų asmenų lygybės principas. Jo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai (Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas). Tai – formalios teisinės lygybės principas. Šis konstitucinis principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Asmenų, kurie taiko modelį, teisinė padėtis iš esmės skiriasi nuo asmenų, kuriems taikomas modelis, teisinės padėties.

3. Kaip minėta, modelis – tai teisėti, nors ir nusikaltimo požymių turintys veiksmai, kuriais siekiama apginti svarbesnius asmens, visuomenės ar valstybės interesus. Jei šie veiksmai tinkamai realizuojami, t. y. nedaroma spaudimo asmeniui, kuriam modelis taikomas, asmuo neskatinamas, neprovokuojamas padaryti nusikaltimo, jie yra teisėti, o tai atliekantys slaptieji dalyviai negali būti

traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Ar nebuvo daroma spaudimo asmeniui, kuriam taikomas modelis, ar nebuvo toks asmuo kurstomas, provokuojamas padaryti nusikaltimą, – baudžiamojoje byloje sprendžia šią bylą nagrinėjantis teismas.

Visai kitokia yra asmenų, kuriems taikomas modelis, padėtis. Jie daro nusikaltimus, suvokia savo veikų pavojingumą ir priešingumą teisei, žino arba turi ir gali žinoti, kad visuomenė ir valstybė netoleruoja ir draudžia tokias veikas, o už jų padarymą yra nustatytos kriminalinės bausmės. Tie asmenys žino, kad jų atžvilgiu gali būti panaudotos įvairios operatyvinės veiklos formos, taigi ir modelis. Be to, asmuo, darantis nusikaltimą, visada gali savo noru atsisakyti jį baigti – tokiu atveju jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus tik tuomet, jeigu jo faktiškai padarytoje veikoje yra kito nusikaltimo sudėtis (BK 17 straipsnis).

Pažymėtina, kad modelio sankcionavimas – tai ne leidimas nusikalsti. Prokuroras sankcionuoja ne nusikaltimą, bet tik nusikaltimo požymių turinčios veikos imitaciją ir tik siekiant išaiškinti nusikaltimą ir jį padariusį asmenį. Taigi ginčijamos Įstatymo nuostatos nesusijusios su Konstitucijos 29 straipsnyje nustatytu reguliavimu.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktą ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

VI

Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 11 straipsnio 1 dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, atitikimo Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai.

1. Iš pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymo galima spręsti, kad teismo abejonė, ar ginčijamos Įstatymo nuostatos atitinka Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalį, grindžiama tuo, kad pagal Įstatymą asmuo, kuriam taikomas modelis, apie tai nežino ir todėl, pareiškėjo nuomone, neturi galimybių kreiptis į teismą.

2. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog „asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą“.

Šiomis nuostatomis yra nustatyta asmens teisė į teisminę pažeistų jo konstitucinių teisių ir laisvių gynybą. Konstitucijos normomis garantuojama asmens teisė turėti nepriklausomą ir bešališką ginčo arbitražą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą. Pažymėtina, kad šią teisę turi kiekvienas asmuo. Asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama nepriklausomai nuo jo teisinio statuso. Teisme turi būti ginamos asmenų pažeistos

teisės ir teisėti interesai nepriklausomai nuo to, ar jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje, ar ne. Pabrėžtina, kad asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų neteisėtų veiksmų.

Asmens teisė į pažeistų teisių gynybą yra įtvirtinta ir tarptautinės teisės aktuose. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 8 straipsnyje yra skelbiama, kad „kiekvienas žmogus turi teisę pasinaudoti kompetentingais nacionaliniais teismais savo teisėms atgauti, kai jo pagrindinės teisės, pripažįstamos jam konstitucijos ar įstatymo, buvo pažeistos“. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 13 straipsnyje numatyta, kad „kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė einantys oficialias pareigas asmenys“.

3. Atlikdami nusikaltimo požymių turinčius veiksmus operatyvinės veiklos slaptieji dalyviai negali naudoti fizinės ar psichinės prievartos prieš įtariamus nusikaltimų darymu asmenis, daryti jiems kitokio aktyvaus spaudimo, jų kurstyti, provokuoti padaryti nusikaltimą. Taigi taikant modelį turi būti laikomasi Įstatymo reikalavimų ir neperžengiamos Įstatymu leistos ir modeliu nustatytos elgesio ribos. Įstatyme įtvirtinta, kad tai pažeidę pareigūnas ar asmenys atsako pagal Baudžiamąjį kodeksą ir kitus įstatymus (Įstatymo 14 straipsnio 1 dalis).

4. Modelis yra atliekamas slapta, t. y. nežinant asmeniui, kuriam jis taikomas, nes priešingu atveju jis būtų neveiksmingas. Asmenys, kurių atžvilgiu yra atliekami nusikaltimo požymių turintys, tačiau teisėti veiksmai, realią galimybę skusti jiems atrodančius nepagrįstus ir neteisėtus operatyvinės veiklos slaptųjų dalyvių veiksmus įgyja tik tuomet, kai sužino apie jiems taikomą modelį, tačiau tai pateisinama. Europos žmogaus teisių teismas jau minėtoje byloje *Klass ir kiti prieš Vokietiją* yra pabrėžęs, kad pagal Konvencijos 13 straipsnį veiksminga gynyba yra tokia gynyba, kiek ji tokia tegali būti atsižvelgiant į jos ribotą prieinamumą, būdingą kiekvieno slapto tyrimo sistemai.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai.

VII

Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 11 straipsnio 1 dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, atitikimo Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai.

1. Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta: „Asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas.“

Konstitucinis Teismas pažymi, kad Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies nuostatos tiesiogiai nurodo teisminį bylos nagrinėjimą. Tačiau šios nuostatos suponuoja teisę į bešališką teisminę gynybą ne tik bylos teismo nagrinėjimo metu, bet ir visame baudžiamosios bylos tyrimo procese. Tik esant bešališkam nusikaltimo tyrimo procesui sukuriama garantija objektyviai, visapusiškai, viešai išnagrinėti ir teisingai išspręsti bylą teisme. Bešališko proceso reikalavimai taikytini ir atliekant operatyvinio tyrimo veiksmus, nes operatyviniais veiksmais gauta informacija Baudžiamojo proceso kodekso nustatytais atvejais ir tvarka gali būti panaudota kaip įrodymai baudžiamojoje byloje (Įstatymo 13 straipsnio 2 dalis).

Baudžiamojo proceso kodekse yra nustatyta, jog ne tik teismas, bet ir prokuroras, tardytojas, kvotėjas privalo imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų visapusiškai, pilnai, objektyviai ir per kiek įmanoma trumpesnę laiką ištiriamos visos bylos aplinkybės, taip pat įtvirtinti draudimai neteisėtomis priemonėmis rinkti įrodymus (BPK 18 straipsnis).

Pažymėtina, jog Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 10 straipsnyje nustatyta, kad „kiekvienas žmogus, remdamasis visiška lygybe, turi teisę į tai, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas“. Tos pačios pagal savo esmę bei paskirtį nuostatos įtvirtintos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje. Europos žmogaus teisių teismas jau minėtoje *Teixeira de Castro prieš Portugaliją* byloje pažymėjo, kad procesas kaip visuma, įskaitant ir įrodymų surinkimo būdą, turi būti nepriklausomas ir bešališkas.

2. Konstitucinis Teismas pažymi, kad modelio taikymas tiriant nusikaltimą nevaržo teismo nepriklausomumo ir bešališkumo baudžiamosios bylos procese. Konstitucijoje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo (Konstitucijos 109 straipsnio 1, 2, 3 dalys). Baudžiamojo proceso kodekse nustatyta, kad teismas privalo imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų visapusiškai, pilnai ir objektyviai ištiriamos bylos aplinkybės, privalo išaiškinti tiek kaltinančias, tiek teisinančias kaltinamąjį aplinkybes (BPK 18 straipsnio 1 dalis). Baudžiamasis procesas turi padėti stiprinti teisėtumą ir teisėtumą, užkirsti kelią nusikaltimams, saugoti piliečių teises ir laisves, visuomenės ir valstybės interesus (BPK 2 straipsnis). Šios ir kitos BPK nuostatos suponuoja teismų pareigą tikrinti ir vertinti visų jiems pateiktų įrodymų, taip pat surinktų taikant modelį, teisėtumą, patikimumą, tikrumą, leistinumą. Šių teismo pareigų nepaneigia modelio taikymas byloje.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktą ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai.

VIII

Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto ir 11 straipsnio 1 dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, atitikimo Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai ir 118 straipsnio 1 daliai.

1. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo nuomone, sankcionuodamas modelį, prokuroras asmenį, kuris taikys modelį, atleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės. Tai yra teisingumo vykdymo funkcija, numatyta Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje. Pareiškėjas taip pat teigia, kad modelio sankcionavimas nėra baudžiamasis persekiojimas. Toks persekiojimas prasideda baudžiamosios bylos iškėlimu ir reglamentuojamas baudžiamojo proceso taisyklėmis. Todėl pareiškėjas abejoja, ar tai, kad modelį sankcionuoja prokuroras, atitinka Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalį ir 118 straipsnio 1 dalį.

2. Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.“

Konstitucinis Teismas pažymi, jog ši nuostata baudžiamojo proceso teisėje reiškia, kad asmuo negali būti pripažintas kaltu nusikaltimo padarymu bei nubaustas kriminaline bausme kitaip, kaip teismo nuosprendžiu ir pagal įstatymą. Teismas, vykdydamas šią funkciją, per teisminį nagrinėjimą turi visapusiškai, pilnai ir objektyviai ištirti visas baudžiamosios bylos aplinkybes ir bylą spręsti iš esmės. Tik teismas gali pripažinti asmenį kaltu ir skirti jam bausmę (Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalis).

Ginčijamos Įstatymo nuostatos apibrėžia modelį, nustato jo darymo pagrindus, sankcionavimo tvarką. Pagal Įstatymą modelis yra elgesys, imituojantis nusikalstamą veiką siekiant apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus. Įstatyme tokie veiksmai nepripažįstami nusikaltimu. Todėl asmuo, taikantis modelį, už tai negali būti traukiamas atsakomybėn, jei nepažeidžia Įstatymo. Tai, kas pasakyta, neduoda pagrindo teigti, jog modelį sankcionuojantys pareigūnai ir jį darantys subjektai vykdo teisingumą.

3. Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: „Valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko, baudžiamąjį persekiojimą vykdo ir kvotos organų veiklą kontroliuoja prokurorai.“

Šia Konstitucijos nuostata įtvirtintos prokurorų funkcijos baudžiamųjų bylų procese.

Prokuratūros įstatymo 1 straipsnyje nustatytos tokios prokurorų veiklos kryptys: pradėti ir vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, kontroliuoti kvotos organų veiklą, atlikti parengtinį tardymą, derinti kvotos ir parengtinio tardymo organų veiksmus prieš nusikalstamumą, palaikyti valstybinį kaltinimą ir kt. Taigi prokuroras yra pareigūnas, vadovaujantis ikiteisminiam tyrimui, kontroliuojantis jį, atsakantis už tai, kad asmuo, įtariamas nusikalstama veika, pagrįstai būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Pažymėtina, kad ikiteisminis tyrimas apima ir operatyvinę veiklą. Operatyviniais veiksmais gauta informacija Baudžiamojo proceso kodekso nustatytais atvejais ir tvarka gali būti panaudota kaip įrodymai baudžiamojoje byloje (BPK 74 straipsnio 2 dalis, Įstatymo 13 straipsnio 2 dalis). Taigi Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalis nedraudžia prokurorui sankcionuoti modelio, kaip vienos iš operatyvinės veiklos formų, kurią taikant renkama įrodomąją reikšmę byloje turinti informacija.

4. Teismo konstitucinė funkcija – teisingumo vykdymas yra iš esmės kitokia nei vadovavimas ikiteisminiam bylos tyrimui, šio tyrimo kontrolė, valstybinio kaltinimo palaikymas ir t. t. Vykdydamas teisingumą teismas nagrinėja jau paruoštą baudžiamąją bylą, sprendžia teisiamojo kaltės klausimą, skiria jam bausmę arba jį išteisina. Kita vertus, teismas ir teisėjas, vykdydami teisingumą, nėra saistomi ikiteisminio bylos nagrinėjimo metu, taip pat ir taikant modelį, surinktų įrodymų: teismo konstitucinė priedermė – visapusiškai, pilnai ir objektyviai iširti visą bylos medžiagą ir priimti teisingą sprendimą.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai ir 118 straipsnio 1 daliai.

IX

Dėl Operatyvinės veiklos įstatymo 11 straipsnio atitikimo Konstitucijos 86 straipsnio 1 daliai ir 62 straipsnio 1 daliai.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu iširti, ar Įstatymo 11 straipsnio kai kurios nuostatos neprieštarauja Konstitucijos 86 straipsnio 1 daliai ir 62 straipsnio 1 daliai.

Seimo narių grupės manymu, Įstatymo 11 straipsnio nuostatos, kuriose nustatyta, kad nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis gali būti panaudotas prieš kiekvieną asmenį, nepagrįstai susiaurina Respublikos Prezidento ir Seimo nario asmeninio saugumo garantijas, įtvirtintas Konstitucijoje. Be to, pareiškėjas teigia, jog minėtos Įstatymo nuostatos ydingos ir tuo, kad nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį sankcionuoja ne teismas, o generalinis

prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, kurie nėra nešališka teisingumą vykdanči institucija.

2. Konstitucinis Teismas šiame nutarime jau išnagrinėjo modelio sankcionavimo klausimus, susijusius su prokurorų įgaliojimais, todėl jie šioje dalyje toliau nebus analizuojami. Teismas tirs, ar Įstatymo 11 straipsnis ta apimtimi, kuria nedraudžiama taikyti modelio Respublikos Prezidento ir Seimo narių atžvilgiu, neprieštaruoja Konstitucijos 86 straipsnio 1 daliai ir 62 straipsnio 1 daliai.

3. Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Respublikos Prezidento asmuo neliečiamas: kol eina savo pareigas, jis negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn.“

Konstitucijos 62 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta:

„Seimo nario asmuo neliečiamas.“

Šiomis Konstitucijos nuostatomis yra įtvirtintas Respublikos Prezidento ir Seimo nario imunitetas. Imunitetas – tai asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos to asmens pareigoms tinkamai atlikti. Respublikos Prezidento kaip valstybės vadovo ir Seimo narių kaip Tautos atstovų, įgyvendinančių jiems Konstitucijos ir įstatymų pavestas pareigas, imunitetas turi užtikrinti, kad Respublikos Prezidentas ir Seimas galėtų nekliudomai vykdyti Konstitucijoje nustatytas funkcijas, kad būtų užkirstas kelias galimam vykdomosios valdžios pareigūnų neigiamam poveikiui Respublikos Prezidentui ar Seimo nariams. Dėl šių tikslų Respublikos Prezidento ir Seimo nario asmens neliečiamybės papildomų garantijų nustatymas yra leistinas ir nepaneigia Konstitucijoje (29 straipsnis) įtvirtinto visų asmenų lygiateisiškumo principo.

Pagal Konstitucijos 77 straipsnį Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Valstybės vadovo statusą Konstitucijoje nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka Lietuvos Respublikos piliečiai. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų piliečių teisinio statuso.

Seimo nariai taip pat turi savo statusą: pagal Konstitucijos 55 straipsnį jie yra Tautos atstovai. Tautos atstovo statusas taip pat skiriasi nuo visų kitų piliečių, kartu ir nuo Respublikos Prezidento statuso.

Respublikos Prezidento, Seimo nario statuso ypatybės lemia ir skirtingas teisės į neliečiamybę garantijas, šių asmenų imuniteto apimtį.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad šioje byloje yra būtina nustatyti, kokią Respublikos Prezidento ir Seimo nario imunitetą įtvirtina Konstitucija, kokia yra šio imuniteto apimtis, taip pat koks yra Respublikos Prezidento ir Seimo nario imuniteto santykis su Konstitucijos garantuojamomis žmogaus teisėmis.

4. Žmogaus teisė į asmens neliečiamybę yra įtvirtinta Konstitucijos 21 straipsnio 1 dalyje. Asmens neliečiamumo, kaip teisės saugomos vertybės, turinį sudaro fizinis bei psichinis neliečiamumas. Tai reiškia, kad įstatymai turi užtikrinti, jog žmogus bus saugomas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio valstybės, savivaldybių institucijų, jų pareigūnų ir tarnautojų, taip pat kitų asmenų poveikio jo gyvybei, sveikatai, fizinio aktyvumo laisvei ir bet kokio kėsinosi į jo psichinę ir dvasinę būseną, jo intelektualinę ir kūrybinę raišką.

Su žmogaus teise į asmens neliečiamybę itin glaudžiai yra susijusi žmogaus teisė į fizinę laisvę, kuri nustatyta Konstitucijos 20 straipsnio 1 dalyje. Žmogaus laisvės neliečiamybė yra sprendimų priėmimo laisvės prielaida; ji sudaro sąlygas atlikti bet kokius teisėtus veiksmus, įgyvendinti teises galimybes įvairiose gyvenimo srityse. Galima teigti, kad asmens neliečiamybė nustato kitų asmenų laisvės ribas, t. y. pastarųjų elgesys leistinas tiek, kiek jis nepadarо žalos kitų asmenų asmens neliečiamybei. Pažymėtina, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnyje nustatyta, jog minėtosios vertybės saugomos kartu: „Kiekvienas žmogus turi teisę į laisvę ir asmens neliečiamybę.“

Pabrėžtina, kad žmogaus teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę esant būtinybei gali būti ribojama. Tai gali būti daroma tik įstatymuose nustatytais pagrindais bei tvarka. Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta: „Niekam neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatę įstatymai.“

5. Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad Respublikos Prezidentas, kol eina savo pareigas, negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn. Vadinas, pareigų vykdymo laikotarpiu Respublikos Prezidento imunitetas yra itin platus – jo teisė į asmens neliečiamybę gali būti ribojama tik po to, kai jis baigia eiti savo pareigas. Kita vertus, imunitetas yra ribotas laiko atžvilgiu: jis pradedamas taikyti, kai Respublikos Prezidentas pradeda eiti savo pareigas, o baigiamas jų netekus. Pabrėžtina, jog Konstitucijoje yra numatyta Respublikos Prezidento konstitucinė atsakomybė: paaiškėjus, kad jis šturkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ar padarė nusikaltimą, Seimas apkaltos proceso tvarka gali Respublikos Prezidentą pašalinti iš pareigų (Konstitucijos 86 straipsnio 2 dalis), o tada jo teisė į asmens neliečiamybę gali būti ribojama tokiais pat pagrindais ir tokia pat tvarka kaip ir visų kitų asmenų.

6. Tiriant, ar ginčijamos Įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijos 62 straipsnio 1 daliai, pažymėtina, kad nurodyta Konstitucijos 62 straipsnio 1 dalis yra susijusi su šio straipsnio 2 dalimi, pagal kurią Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė. Taigi, nors Konstitucijoje įtvirtintos papildomos Seimo nario neliečiamumo garantijos, palyginti su asmens neliečiamumo garantijomis, vis dėlto Seimo nario imuniteto apimtis yra siauresnė negu Respublikos Prezidento, t. y. Seimo nario teisė į

laisvę ir asmens neliečiamybę jo kadencijos laikotarpiu gali būti ribojama. Kaip minėta, pagal Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalį tai gali būti daroma tik Seimo sutikimu.

7. Nagrinėjant, ar taikant modelį nėra pažeidžiamos Respublikos Prezidento ir Seimo nario neliečiamybės garantijos (imunitetas), esminę reikšmę turi tai, jog modeliu siekiama išaiškinti nusikaltimus, surinkti įrodymus, kad prieš asmenį būtų pradėtas baudžiamasis persekiojimas, taip pat tai, kad Konstitucija nustato skirtingą Respublikos Prezidento ir Seimo nario neliečiamybę.

Respublikos Prezidento imunitetas, kaip minėta, jo pareigų vykdymo laikotarpiu yra labai platus. Jo turinį sudaro tai, kad Respublikos Prezidento atžvilgiu jo pareigų vykdymo metu negali būti vykdomas baudžiamasis persekiojimas, nes jis negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, taip pat negali būti imamasi jokių priemonių (išskyrus apkaltos procesą), kuriomis būtų sudarytos sąlygos baudžiamajam persekiojimui pradėti. Taigi darytina išvada, kad Respublikos Prezidento atžvilgiu negali būti taikomos jokios operatyvinės veiklos formos, taip pat ir nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis. Tuo tarpu Įstatymo ginčijamomis nuostatomis nėra draudžiama (taigi yra leidžiama) modelį taikyti Respublikos Prezidento atžvilgiu. Toks teisinis reguliavimas pažeidžia Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalyje nustatytą Respublikos Prezidento imunitetą.

Seimo nario imuniteto apimtis yra siauresnė negu Respublikos Prezidento: esant Seimo sutikimui, Seimo narys gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Todėl Konstitucijos nuostatomis nėra draudžiamas toks teisinis reguliavimas, kuriuo nustatyta, jog taikyti modelį ir kitas operatyvinės veiklos formas Seimo nario atžvilgiu gali būti leidžiama taip pat, kaip ir kitiems asmenims. Pažymėtina, kad 2000 m. kovo 16 d. buvo pakeistas Įstatymo 4 straipsnis, pagal kurio nuostatas operatyvinės veiklos subjektai turi teisę Seimo ir Vyriausybės narių atžvilgiu taikyti specialią techniką, gyvenamosios patalpos slaptą apžiūrą, susirašinėjimo, telegrafo ir kitų pranešimų slaptą kontrolę.

8. Atsižvelgiant į nurodytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 11 straipsnis ta apimtimi, kuria leidžiama taikyti modelį Respublikos Prezidento atžvilgiu, prieštarauja Konstitucijos 86 straipsnio 1 daliai.

Įstatymo 11 straipsnis ta apimtimi, kuria leidžiama taikyti modelį Seimo narių atžvilgiu, neprieštarauja Konstitucijai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54, 55 ir 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktą ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 ir 2 dalys neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 11 straipsnis ta apimtimi, kuria leidžiama taikyti modelį Lietuvos Respublikos Seimo narių atžvilgiu, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 11 straipsnis ta apimtimi, kuria leidžiama taikyti modelį Lietuvos Respublikos Prezidento atžvilgiu, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 86 straipsnio 1 daliai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Kūris

Zigmas Levickis

Augustinas Normantas

Vladas Pavilionis

Jonas Prapiestis

Vytautas Sinkevičius

Stasys Stačiokas

Teodora Staugaitienė